

MILYEN KÉRDÉSEKRE VÁLASZOL A GENEZIS TÖRTÉNETE?

SZABADOS ÁDÁM

A világegyetem korára vonatkozó kreacionista érvelésben sarokkönek számít a Mózes első könyvében olvasható eredettörténet. Az elmúlt két évben lehetőségem volt arra, hogy jobban elmélyedjek a héber szövegben, tanulmányozzam az irodalmi formát, érezzem a mondatok lüktetését, és gondolkozzam azon, hogy mit is akart Mózes elmesélni nekünk a világ eredetével kapcsolatban. (A Pentateukhosz nyilvánvalóan szerkesztett mű, de mivel a zsidó hagyomány egyértelműen Mózesnek tulajdonítja, és Jézus is Mózes könyvének nevezi, azokkal értek egyet, akik szerint Mózesnek mindenkinél több köze van az eredeti szövegrétegekhez, valószínűleg jóval több annál, mint amennyit a modern bibliakritika egészen az elmúlt évtizedekig megengedhetőnek tartott.) Minél többet foglalkoztam a szöveggel, annál nyugtalanabbá váltam azokkal az érvekkel kapcsolatban, melyek a Genezis történetét a fiatal világegyetem és a hat huszonnégy órás napból álló teremtés alátámasztására használják.

Mielőtt a nyugtalanúságom okát elmondom, szeretném leszögezni, hogy számomra a Szentírás a végső tekintély az igazság minden olyan kérdésében, mellyel kapcsolatban állást foglal, tehát a Biblia tanítását szükség esetén a tudományos konszenzus elé is helyezem. Tisztelet és bizalom van bennem a tudomány iránt, de nem vagyok naiv a tudományos hipotézisek tévedhetlenségét és a tudósok elfogulatlanságát illetően. Azt is szeretném világossá tenni, hogy ebben a bejegyzésben nem az evolúció mellett akarok érvelni. Egyrészt nekem is erős kételyeim vannak a hipotézissel szemben, mert több ponton ellentétesnek látom a bibliai eredettörténettel (Ádám és Éva történetiségét maga Jézus erősíti meg, aki számomra abszolút tekintély), másrészt nem vagyok természettudós, és nem is akarok úgy tenni, mint aki ért a témához. Engem elsősorban a bibliai szöveg érdekel.

Azért vagyok nyugtalan, amikor kreacionisták a fiatal föld elméletét a mózesi eredettörténettel támasztják alá, mert úgy érzem, olyan kérdéseket tesznek fel a bibliai szövegnek, melyekre az soha nem akart válaszolni. A mózesi leírás nem a világegyetem korára vonatkozó diskurzusba kapcsolódik be, nem is Darwinnal száll vitába, mert sokkal fontosabb kérdéseket igyekszik tisztázni. Nem a világ keletkezésének hogyanja érdekli, illetve ez a „hogyan” másképpen foglalkoztatja, mint a Darwin utáni nyugati embert. Nem azt állítom, hogy a bibliai szöveg ma már nem releváns, éppen ellenkezőleg, a legfontosabb kérdésekre ad választ. De mielőtt a vitáinkban alkalmazhatnánk a bibliai kinyilatkoztatás válaszait, meg kell értenünk a határait. Annyit szabad csak a Szentlélektől sugalmazott szövegnek tulajdonítanunk, amennyit Isten azon keresztül közölni akart velünk. Tiszteletlenek vagyunk Isten igéjével szemben, ha kontextusából kirángatva arra használjuk, hogy segítségével rövidre zárjuk saját korunk vitáit. A bibliaértelmezés egyik legfontosabb alapelve, hogy először azt értsük meg, miről beszél a szöveg az adott

történelmi helyzetben, és csak utána alkalmazzuk a leszűrt tanulságokat saját kérdéseink megválaszolására.

A fő dilemma tehát az, hogy a mózesi szöveg vajon milyen kérdésekre igyekszik választ adni. Ha sikerül elvonatkoztatnunk modern kérdéseinktől, rögtön észrevevessük, hogy a szöveg mindenekelőtt azt tisztázza, hogy kik teremtették, vagy ki teremtette a világot. Az ókori mitológiákban a világ teremtése összekapcsolódott az istenek harcával. A babiloni Enuma Elis teremtésmítosz például Márduk és Tiamat küzdelmét írja le a kezdet kezdetén. A Genézisben viszont nincs harc, a kezdetben (בְּרֵאשִׁית) egyetlenként létező Isten teremtő szava hozza létre a kozmoszt. Ez óriási különbség, az akkor élőknek a mózesi teremtéstörténet világgépe szinte felfoghatatlanul radikális üzenet volt!

Az ókori embert ezenkívül foglalkoztatta az is, hogy milyen kapcsolatban állnak az istenek az égítetekkel, és az égítetek vajon meghatározzák-e az emberek életét. A bibliai történet válasza világos és csattanós: az égítetek Isten rendeléséből kerültek az égre, korlátozott feladatuk az, hogy világítsanak az embereknek, és megjelöljék az ünnepeket. Ez a kinyilatkoztatás is élesen eltér a korabeli mítoszok világlátásától.

Az ókori embert izgatta a káosz és a rend kapcsolata is, ezért a Szentlélek erről is fontos dolgokat mond. A bibliai szövegből kiderül, hogy Isten nem a káosz, hanem a rend Istene, teremtő munkája az elválasztás és a benépesítés folyamatából állt. Isten a kimondott szava által tereket hozott létre, melyek alkotó munkájának a gyümölcseit fogadhatták be. A világban a megkülönböztetés az élet egyik alapfeltétele, az isteni szó általi megkülönböztetés elvetése viszont visszaröpít a káosz irányába.

Az egyik legnagyobb kérdés az ókori keleten az ember és az istenek egymáshoz való viszonya volt. A Genézis leírása ebben a témában is rendet tesz. Egyetlen isten van, az Úristen, aki teremtette az eget és a földet. Az ember az ő teremtménye. Magas tisztességre méltatta ezt a teremtményét, hiszen egyedülként saját képmására és hasonlatosságára formálta. Sokasodásra, alkotásra, szeretetre és imádatra alkotta, hogy tőle van függésben és vele való kapcsolatban élje az életét, melyet ajándékba kapott tőle. A bibliai szöveg úgy van megszerkesztve, hogy ezt az igazságot irodalmi eszközökkel a középpontba állítsa. Az ember teremtését megelőző mozzanatok olyanok, mint egy szentély megépítésének a leírásai. A történetben az ember a hatodik nap végén e lélegzetelállítóan gyönyörűséges szentély papjaként jelenik meg, hogy a Teremtő Istent imádja és ünnepelje.

Mózes valószínűleg arra a kérdésre is választ ad a Genézis első lapjain, hogy Izrael fiai hogyan adják át saját fiaiknak mindazt, amit Ábrahám óta tudnak a menny és a föld Istenéről. A régi zsidó rabbik (pl. a Beresith Rabbah) is hangsúlyozták, hogy a teremtés történetét Mózes olyan keretbe rendezte el, mely minden izraelita számára könnyen megjegyezhető volt. A keret a hét napjai, melyek kétszer hármassal felosztásban a szétválasztás és a benépesítés teremtő aktusait teszik megjegyezhetővé. Első nap Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől, negyedik nap megalkotta a nappal és éjjel világító égíteteket. Második nap elválasztotta a fenti vizeket a lenti vizektől, ötödik

nap benépesítette az eget madarakkal, a vizeket pedig halakkal. Harmadik nap elválasztotta a vizet a száraztól, hatodik nap megteremtette a szárazföldi állatokat, a növényeket és az embert. Ez így könnyedén megjegyezhető, mert a teremtés napjai egymásra rímelnek. Pláne akkor, ha a hetedik nap szerepét is megértjük, az egyetlen páratlan napét, mely az emberről újra Istenre irányítja a figyelmet, mint a teremtés kezdetére és céljára.

Végül még egy fontos szempontot hadd említsek. A teremtés történetének második beszámolója, mely a Mózes első könyve 2. rész 4. verse után kezdődik, más keretet alkalmaz az eredet elbeszélésére. Nincs ellentmondás a két beszámoló között, mert nem tudományos leírásról van szó, hanem irodalmi eszközökkel elmondott, konkrét, húsbavágó kérdésekre válaszoló tanításokról – két különböző nézőpontból. A Genézis 1,1-2,4 irodalmi keretbe foglalt összefoglalása annak a ténynek, hogy minden, ami körülvesz bennünket, az egy igaz Isten alkotása. A 2,5 után folyamatos történeti leírás veszi kezdetét, melynek Ádám és Éva a kulcsszereplője, és helyszíne valódi és az ókorban ismert földrajzi terület. A két beszámoló közötti törés (a 2,4 vers) és az első beszámoló irodalmi keretbe való rendezése pontosan azt nem teszi lehetővé, hogy a bibliai szövegből a világmindenség keletkezésének időpontjáról bármit is megtudhassunk. Éppen ezért azt javaslom, hogy ne is használjuk érvként a kozmológiai és geológiai viták eldöntésére.